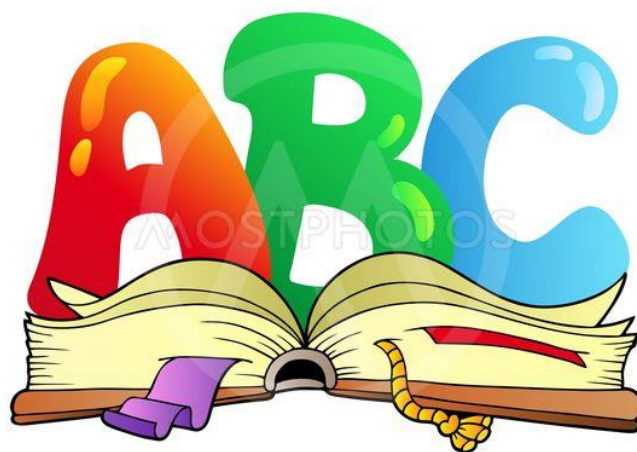

Kommuneplan

Leselyst i Hemnes 2023-2027

EN HELHETLIG KOMMUNAL PLAN SOM SKAL SIKRE
UTVIKLING AV GODE LESE- OG SKRIVEFERDIGHETER FOR
ALLE BARN SOM VOKSER OPP I HEMNES KOMMUNE

Innhold

1.0	Innledning.....	3
2.0	Forankring.....	4
2.1	Statlige styringsdokumenter	4
2.2	Kommunale styringsdokumenter	4
3.0	Samarbeid om lesing som grunnleggende ferdighet	5
3.1	Samarbeid mellom barnehage og skole	5
3.2	Leseutvikling.....	5
3.3	Handlingshjul ved vansker/utfordringer	7
4.0	Biblioteket	8
4.1	Samarbeidsrutiner mellom folkebiblioteket og barnehagene/skolene i Hemnes kommune	8
5.0	Helsestasjonen	9
5.1	Rutiner ved helsestasjonene i Hemnes kommune.....	9
6.0	Barnehage.....	10
6.1	Forebygging, tidlig innsats og sosial utjevning	10
6.2	Språkstimulering.....	11
6.3	Observasjon.....	12
6.4	Hva skal overleveres fra barnehagen til skolen?.....	13
6.5	Overgang fra barnehage til skole, foreldresamtale.....	13
6.6	Samarbeidsrutiner mellom barnehage og skole i forbindelse med skolestart	13
7.0	Skole	15
7.1	Lesing i alle fag	15
7.2	Vurdering.....	15
7.3	Oversikt over forventet leseutvikling (LUS-trappa).....	15
7.4	Skriving og lesing	15
7.5	Lese- og læringsstrategier	16
7.6	Kartleggingsrutiner og registrering (Informasjon om Conexus Engage)	16
7.7	Kartleggingsprøver for skolene i Hemnes	17
7.8	Andre aktuelle kartleggingsprøver av lese- og skriveferdigheter	20
7.9	Ansvar og oppfølging etter kartlegging.....	20
7.10	Egnede hjelpemidler og tiltak etter kartlegging.....	21
7.11	Rutiner ved skifte av skole/trinn kontaktlærer	21
8.0	Ressurser/Lenker.....	22
VEDLEGG	.....	24
	LUS – beskrivelse av alle nivåer.....	24

1.0 Innledning

Samfunnet er i kontinuerlig utvikling der endringer skjer i et stadig hurtigere tempo. Kommunikasjon og medieteknologier er i rask utvikling. Dagens barn og unge skal utdannes til morgendagens arbeidstakere, der mange av yrkene ennå ikke er oppfunnet!

Lesningens plass i hverdagen har endret seg radikalt de siste årene. Barn og unge har i dag en annen leseerfaring nå enn tidligere. Mye av voksnes lesing foregår nå digitalt, på telefon eller nettbrett. Denne utviklingen må kommunen imøtekomme! I barnehagen og skolen møter barna varierte lese- og skrivetiltak, der «det digitale» er like naturlig som bøker.

Undersøkelser viser at norske elevers leseferdigheter ikke er så gode som man skulle ønske. Med «Leselyst i Hemnes 2023-2027» viderefører kommunen den helhetlige språk-, lese- og skriveopplæringen for barn og unge; på helsestasjonen, i barnehagen, i skolen og på biblioteket.

«Leselyst i Hemnes 2023-2027» er kommunens styringsdokument for å forebygge lese- og skrivevansker, og danner grunnlaget for barnehagen og skolens oppfølging av barn og unges språk, lese- og skriveferdigheter.

Gjennom tverrfaglig og systematisk arbeid på alle nivåer, skal barn og unges lese-, skrive- og leseresultater forbedres. For å lykkes med dette arbeidet etableres et forpliktende og høyt prioritert samarbeid mellom foreldre, politikere, ansatte ved bibliotek, helsestasjon, barnehage og skole.

Vi har stor tro på at «Leselyst i Hemnes 2023-2027» vil bidra til økt leseglede blant barn og unge mellom smul sjø og evig snø!

Korgen 04.10.22.

Sølvi Åsheim
Kommunalsjef
Oppvekst og familie

2.0 Forankring

2.1 Statlige styringsdokumenter

Innenfor utdanningssystemet finnes det flere offentlige styringsdokumenter som er gjeldende for barn og unges opplæring. I tillegg til forskning og teori om språk-, lese- og skriveutvikling, har vi gjort et utvalg som trekker tråder direkte til innholdet i vår plan, og som gir retningslinjer til det forebyggende arbeidet.

Lover:

- [Rammeplan](#) for barnehagen (2017)
- [Barnehageloven](#) (2022)
- [Læreplanverket](#) (2020)
- [Intensiv opplæring](#) for elever fra 1.-4. års trinn
- [Lov om grunnskole](#) Opplæringslova (2022)

Stortingsmeldinger:

- [Stortingsmelding 6](#) (2019-2020) Melding til Stortinget Tett på – tidlig innsats og inkluderende fellesskap i barnehage, skole og skolefritidsordningen.
- [Stortingsmelding 21](#) nr. 21 (2020–2021) Fullføringsreformen – med åpne dører til verden og fremtiden.

2.2 Kommunale styringsdokumenter

- [Kommuneplan barn og unge](#) Barn og unge - mål og strategier 2015-2025
- [Samfunnsdel](#) 2013-2025

3.0 Samarbeid om lesing som grunnleggende ferdighet

3.1 Samarbeid mellom barnehage og skole

Samarbeid og sammenheng mellom barnehage og skole er et nasjonalt og internasjonalt prioritert område (Kunnskapsdepartementet, 2008-2009) og internasjonalt (OECD, 2001; 2006). Barn skal oppleve sammenheng mellom institusjonene (Kunnskapsdepartementet, 2011).

Vi vet at det er viktig og grunnleggende for alle fag i skolen at elevene behersker lesekunsten. Forskningsfeltet innen lesing, lesevaner og forebygging av lesevaner har solide kunnskaper om hvordan et skriftspråkstimulerende miljø kan være med på å bidra til å utligne forskjeller.

Hvordan kan barnehagen bidra i det forebyggende arbeidet når det gjelder forebygging av lese- og skrivevaner? Det er foretatt flere studier på forebygging av lese- og skrivevaner i barnehagen som har dokumentert bedringer hos elevene oppover i skolen i forbindelse med lese- og skriveinnlæringen (Hagtvet og Pålsdøttir 1992, Lundberg m.fl. 1998, Hagtvet 2002, Lyster 2005). Språklige ferdigheter er grunnlaget for skriftspråkutviklingen. Barnehagens systematiske arbeid med språkkompetanse er dermed den fundamentale og viktige grunnmuren skolen skal bygge videre på.

For de fleste barn starter den skriftspråklige utviklingen *før* de begynner på skolen. Noen barn kan lese, og mange er i ferd med å knekke lesekoden den dagen den formelle leseopplæringen begynner. Andre barn har ikke kommet så langt i sin utvikling. Formålet med denne planen er å få en sammenhengende skriftspråklig stimulering fra helsestasjonen, via barnehage og inn i skolen, der hvert barn blir møtt ut fra sine forutsetninger. Det innebærer at barn som lærer å lese og skrive før skolestart, skal stimuleres videre i sin utvikling. Opplevelse av mestring er helt avgjørende for fremgang. Dersom elever som strever ikke får tidlig og effektiv hjelp, mister de naturlig nok både lyst, motivasjon og energi. En mindre vanske i starten kan føre til et større problem enn nødvendig.

At barnehagene arbeider godt med språk, får konsekvenser for begynneropplæringen i skolen. Tempo, intensitet og kontinuitet er stikkord. Lærerne har god kunnskap om å finne de lesemetodene som egner seg best for den enkelte elev, og progresjonen justeres etter elevens tempo. Det er viktig at valgene gjøres på bakgrunn av kunnskap og refleksjon omkring barnets opplevelse av bokstaver og leseprosessen.

3.2 Leseutvikling

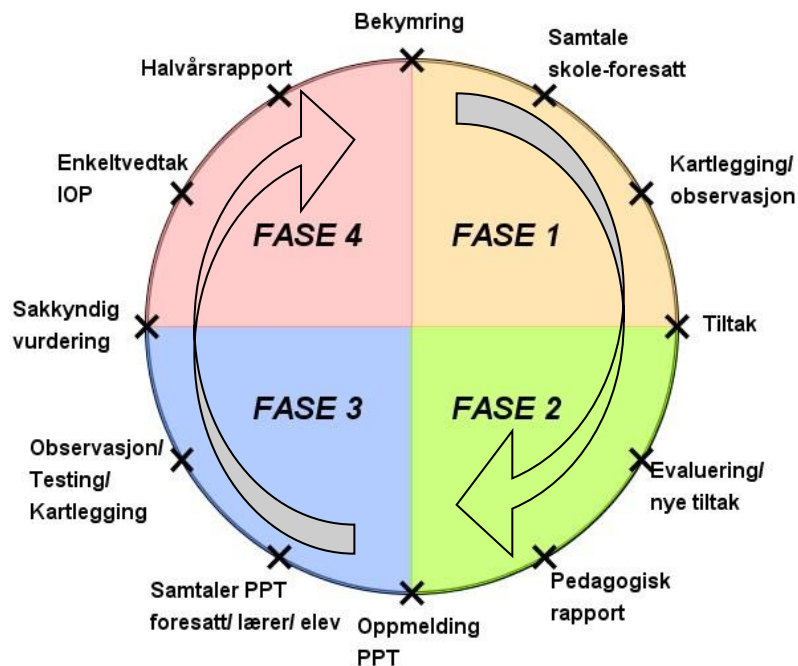
Leseutviklingsskjema (LUS), er et kartleggingsverktøy som brukes til vurdering av leseferdigheter og leseutvikling. Verktøyet er bygget på forskning om hvordan barn lærer å lese, og kan brukes til å finne ut hvor langt den enkelte elev er kommet i sin leseutvikling. LUS-skjemaet er delt i 19 progressive trinn, der trinn 18 er delt i tre nivåer.

Leseutviklingsskiema.

1. Leser og skriver navnet sitt
2. Kjenner igjen leseretningen
3. Skjønner at det som er skrevet kan sies
4. Kjenner igjen ordbilder
5. Skjønner nye ord ut fra kjente ord
6. Bruker enkeltbokstaver for å kjenne igjen ordet
7. Bruker bokstavene effektivt for å lese
8. Kan erstatte tale/lytte med å lese/skrive
9. Lydere for å lese ukjente ord – *forventet LUS-nivå i første klasse*
10. Veksler mellom ulike strategier for funksjonell lesing
11. Leser stotrende, strever seg frem i teksten – *forventet LUS-nivå i andre klasse*
12. Leser 3-4 ord fra egen erfaringsbakgrunn før de står fast
13. Leser nesten flytende, står fast iblant – *forventet LUS-nivå i tredje klasse*
14. Søkeleser, finner svar på fakta spørsmål
15. Leser flytende, foretrekker stillelesing, kapittelbøker – *forventet LUS-nivå i fjerde klasse*
16. Kan følge skriftlige instruksjoner
17. Leser løpende tekst (TV-teksting)
- 18.a. Leser bøker lett der handlingen føres ukomplisert videre (bokslukere) – *forventet LUS-nivå i syvende klasse*
- 18.b. Ungdomsbøker – *forventet LUS-nivå i tiende klasse*
- 18.c. Voksenbøker, tema og symbolikk
19. Overblikk

Birgita Allgard, Margre Rudqvist og Bo Sundblad (2009): *Den nye LUS-boken*. Cappelen akademiske forlag

3.3 Handlingshjul ved vansker/utfordringer

Fase 1: Kartlegging

Barnehagen/skolen kartlegger barnets/elevens vansker. Om nødvendig med bistand fra andre som f.eks. kommuneløpelig eller Pedagogisk psykisk tjeneste (PPT). Definer. Det vurderes om barnet/eleven får tilstrekkelig tilrettelagt tiltak eller undervisning.

Fase 2: Utprøving

Barnehage/skole gjennomfører og evaluerer tiltak. Eventuelle nye tiltak iverksettes ved behov. Dersom tiltak ikke gir ønsket effekt, drøftes saken i barnehagens lederteam/skolens lederteam eller TPO-team. Oppmelding til PPT vurderes.

Fase 3: Utredning

PPT gjør utredninger i samarbeid med barn/elev, foresatte og barnehage/skole. PPT skriver sakkyndigvurdering. Denne kan eventuelt konkludere med behov om spesialundervisning.

Fase 4: Spesialundervisning

På bakgrunn av sakkyndigvurdering, fatter enhetsleder barnehage/ректор enkeltvedtak. Ved behov for spesialundervisning utarbeider barnehage/skole en individuell opplæringsplan (IOP) og setter i verk tiltak i samsvar med enkeltvedtak. I løpet av mai utarbeider barnehage/skolen årsrapport.

4.0 Biblioteket

4.1 Samarbeidsrutiner mellom folkebiblioteket og barnehagene/skolene i Hemnes kommune

- [Bibliotekstrategi](#) *Nasjonal bibliotekstrategi 2020–2023*
- [Folkebibliotekloven](#) *Lov om folkebibliotek (2014)*

Bibliotekets åpningstider oppdateres på kommunens hjemmesider. Biblioteksjefen samarbeider med «Bokbussen».

TID	TILTAK	ANSVAR
Innen oktober	Sende ut brev/mail til barnehagene og skolene med tilbud om: <ul style="list-style-type: none"> - besøk av bibliotekar - besøk på biblioteket - samarbeid om prosjekter, utstillinger, forfatterbesøk osv. - å delta og informere om folkebiblioteket på stytermøte/pedagogisk ledermøte, rektormøte 	Bibliotekar
Innen oktober	Sende ut lister med oversikt over gode og "nye" bøker til barnehagene og skolene	Bibliotekar
Ved behov	Innkjøp av bøker til ett- og seksårskontrollene	Bibliotekar og logoped
Ved behov	Lage til bokkasser etter ønsker	Bibliotekar
Hele året	Etter ønske fra barnehager og skoler: Være behjelpelig med å finne stoff, litteratur om tema, forfattere osv.	Bibliotekar
Hele året	Alle barnehager og skoler anbefales å bruke bokbussen. Spesielt de tettstedene som ikke har folkebiblioteket nært seg.	Styrere og rektorer
Februar / mars	Sende ut informasjon og tilby samarbeid med barnehagene og skolene om «Verdens bokdag» 23. april.	Bibliotekar

5.0 Helsestasjonen

5.1 Rutiner ved helsestasjonene i Hemnes kommune

- [Nasjonal faglig retningslinje](#)

Helsestasjonen skal være spesielt oppmerksom på syn, hørsel og språk på alle kontroller!

Enhetsleder for helsetjenesten og ledende helsesykepleier har ansvaret for at helsestasjonene i Korgen og på Hemnesberget følger opp «Leselyst i Hemnes»:

- Informasjon til alle foreldre om «Leselyst i Hemnes» på hjemmebesøk.
- Bøker deles ut på 8 måneders-kontrollen og 1. klassekonsultasjon.
- Tverrfaglig samarbeid ved behov.
- Helsesykepleiere deltar på overgangsmøte mellom barnehage og skole.

Når	Tiltak	Ansvar
Hjemmebesøk	<ul style="list-style-type: none"> - Informasjon om «Leselyst i Hemnes». - Informasjonsbrosjyre om helsestasjonen og samarbeidspartnere. - Tverrfaglig samarbeid. - Fokus på hørsel, blikkontakt og syn. 	Ledende helsesykepleier og helsesykepleier som utfører kontrollene.
2-4 uker 6 uker 3 måneder 4 måneder 5 måneder 6 måneder 10 måneder 11 måneder 17/18 måneder	<ul style="list-style-type: none"> - Snakke generelt om barns språk og språkutvikling. - Fokus på hørsel, blikkontakt og syn. - Individuelle konsultasjoner, grupper på 2-4 ukers- og 4 måneder. 	Helsesykepleier
8 måneder Gruppe	<ul style="list-style-type: none"> - Spesielt fokus på språkutvikling og bøker. Barna får utdelt bok og brosjyre og informasjon om «Leselyst i Hemnes» 	Helsesykepleier
1 år	<ul style="list-style-type: none"> - Spesielt fokus på språkutvikling og bøker. - Observasjon av barnets forståelse av språk 	Helsesykepleier
15 måneder	<ul style="list-style-type: none"> - Spesielt fokus på språkutvikling og bøker. 	Helsesykepleier
2 år	<ul style="list-style-type: none"> - Observasjon av språkutvikling. Ser i bøker sammen og observerer og veileder i forhold til det. 	Helsesykepleier
4 år	<ul style="list-style-type: none"> - Observasjon av språkutvikling. - Syn og hørsel undersøkes. 	Helsesykepleier

1. klasse	<ul style="list-style-type: none"> - Alle i 1. klasse får utdelt en bok fra Hemnes kommune med bokmerke fra «Leselyst i Hemnes». - Syn og hørsel undersøkes på indikasjon. 	Helsesykepleier
-----------	--	-----------------

6.0 Barnehage

I virksomhetsplan eller årsplan skal det ligge planer for skriftspråkstimulering, språkgrupper og TRAS (tidlig registrering av språkutvikling). Enhetsleder barnehage og styrere i barnehagen har ansvar for at:

- Alle språkgrupper skal være kommet i gang innen 1. oktober.
- TRAS-observasjoner skal være utført på alle barn innen 1. februar.

6.1 Forebygging, tidlig innsats og sosial utjevning

<p>MÅL: Alle barn får god språkstimulering i barnehagehverdagen og får delta i aktiviteter som fremmer kommunikasjon og helhetlig språkutvikling.</p> <p>For de minoritetsspråklige barna i Hemnes kommune har vi i tillegg: Veileder for arbeid med minoritetsspråklige</p> <p>Det skal være et godt, nært og tett samarbeid mellom barnehagen og heimen.</p> <p>Styrer eller pedagogisk leder har ansvar for å tilrettelegge for gode overganger mellom avdelingene.</p>	
Hvem	Hvordan
<p>Foreldrene: Er gode språk- og rollemodeller for barna.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Er gode lyttere og har tid til å «høre» - Turtaking - Leser for barna - Forteller selv = stimulerer barna til å fortelle - Ser på bilder - Er bevisst på hvilken tilgang til, og hvordan digitale verktøy brukes sammen med barna - Bruker språket aktivt, og setter ord på det de ser og gjør - Har god tilgang til bøker - Tilrettelegger for språkstimulerende aktiviteter - Spiller spill - Synger sanger, bevegelsessanger og -leker

<p>Personalet:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Skaper et variert språkmiljø der barna får mulighet til å oppleve glede ved å bruke språk og kommunisere med andre - Synliggjør språklig og kulturelt mangfold, støtter barnas ulike kulturelle uttrykk og identiteter - Fremmer mangfold i kommunikasjon, språk og andre uttrykksformer - Inviterer til ulike typer samtaler der barna får anledning til å fortelle, undre seg, reflektere og stille spørsmål - Oppmuntrer barna til å fabulere og leke med språk, lyd, rim og rytme - Bruker varierte formidlingsformer - Tilbyr et mangfold av bøker, sanger, bilder og uttrykksformer - Inkluderer alle barna - Høytlesing er en naturlig del av barns hverdag - Støtter barnas utforskning av skriftspråket 	<ul style="list-style-type: none"> - Informerer foreldrene om «Leselyst» på foreldremøter/foreldresamtaler - Rydder rom og tid for lesing - Synliggjør «Leselyst» i års- og virksomhetsplanen (LINK) - Samarbeider med skolen om fadderlesing – skolebarn leser for barnehagebarn - Har et rikt og variert utvalg av bøker - Viser respekt for lesetida - Bruker dokumentasjon fra hverdagen i samtaler med barna - Bruker bilder i samtale med barn - Dramatisering, rollespill, flanellograf - Sanger og bevegelsessanger og –leker - Rim og regler - Synliggjør skriftspråket i hverdagen - Bevisstgjøring av bruk av språket - Samarbeider med folkebibliotek/bokbussen <p>Fra lesesenteret i Stavanger: Språkløyper</p>
---	--

6.2 Språkstimulering

MÅL:

Den forberedende lese- og skriveopplæringen bidrar til at barna utvikler et rikt og variert talespråk gjennom

- å arbeide med nye ord og begreper; utvikle ordforrådet
- at alle barn som trenger det får språktrening
- at barna utvikler et forhold til tekst
- at barna blir kjent med tall og bokstavsymboler
- at barna utvikler sin digitale kompetanse
- å forebygge lese- og skrivevansker
- ha fokus på gjenfortelling og dialog
- samarbeide med foresatte

UTVIKLINGSÅR	TILTAK
1-2 år: Sansemotorisk stimulering <ul style="list-style-type: none"> • Utvikler språkforståelse og lærer nye ord • Møter bokstaver og tall • Har tilgang til tegne- og skrivesaker 	<ul style="list-style-type: none"> • Språkgrupper • Munnmotorikk • Synlige bokstaver og tall i rett høyde, tilpasset barnegruppen • Kjennskap til digitale verktøy som en ressurs
3 år: <ul style="list-style-type: none"> • Utvikle et rikt og variert talespråk • Jobbe med rim og regler • Møte bokstaver og tall • Fokus på blyantgrep 	<ul style="list-style-type: none"> • Språkgrupper • Synlige bokstaver og tall i rett høyde, tilpasset barnegruppen. • Kjennskap til digitale verktøy som en ressurs
4 år: <ul style="list-style-type: none"> • Videreutvikler et rikt og variert talespråk • Jobber med rim og regler • Bruker bokstaver og tall • Gjenkjenner bokstav og lyd • Har fokus på saks og blyantgrep 	<ul style="list-style-type: none"> • Språkgrupper • Språksprell • Synlige bokstaver og tall i rett høyde, tilpasset barnegruppen • Kjennskap til og bruk av digitale verktøy som en ressurs
5/6 år <ul style="list-style-type: none"> • Videreutvikler et rikt og variert talespråk • Bruker bokstaver og tall • Har fokus på saks og blyantgrep 	<ul style="list-style-type: none"> • Språkgrupper • Åttmåneders kurs • Synlige bokstaver og tall i rett høyde, tilpasset barnegruppen • Har tilgang på digitale verktøy

6.3 Observasjon

- Barnehagene observerer alle barn med observasjonsverktøyet TRAS, som gjennomføres innen 1. februar hvert år. TRAS gjennomføres digitalt. Kostnaden dekkes av enhet barnehage.
- Med utgangspunkt i TRAS og annen observasjon eller bekymring fra foreldre/personale, setter barnehagen i gang videre observasjon eller kartlegging ved behov. Dette skjer i samarbeid med foreldre, kommuneløped og spesialpedagog.
- Barnehagene kan i tillegg bruke observasjonsverktøyet «Alle med». «MIO» kan også brukes hvis det er ønskelig.
- Spesialpedagogene og kommuneløpeden kan benytte; Literates, Nya SIT, Språk 5-6, Reynell og/eller ulike språklydsprøver. Henvisning til PPT ved behov.

6.4 Hva skal overleveres fra barnehagen til skolen?

Foreldrene skriver under på at de godtar formidling av informasjon om deres barn.

Etter samtykke med foreldre overleveres:

1. Skjemaet «Overgang fra barnehage til skole»
2. TRAS-skjema på de barn som har avvik/hull og eventuelt annet observasjonsmaterieell/kartlegging, IOP/IUP, årsrapport og sakkyndig vurdering

6.5 Overgang fra barnehage til skole, foreldresamtale

For å kunne tilrettelegge skolestart best mulig for alle barn, er det erfart at det er viktig å vite litt om det enkelte barnet. Derfor er det ønskelig at foreldre og barnehagen fyller ut dette skjemaet. Informasjonen vil være tilgjengelig for skolen og eventuelt SFO.

Dette skjemaet skal brukes på begge foreldresamtalene, -både høst og vår, siste barnehageår før skolestart.

Barnets navn:

Fødselsdato:

Barnehage:

Hvor lenge har barnet gått i barnehagen:

Barnets interesser og sterke sider:	
Sosialt/emosjonelt (følelser, det sosiale, kontakt med barn og voksne, empati m.m.)	
Selvstendighet (påkledning, toalettbesøk, matsituasjonen m.m.)	
Grov og finmotorisk (fysisk utholdenhet og mestring, blyantgrep, klipping, høyre/venstrehendt m.m.)	
Språk (8 mnd.kurs, arbeidsminnet m.m.) TRAS med avvik/hull overføres til skolen TRAS helt utfylt overføres ikke	
Deltatt på COS-kurs:	
Annet:	
Kommentarer fra foreldre/foresatte:	

Sted og dato:

Fra barnehagen:

Foreldre / foresatte:

6.6 Samarbeidsrutiner mellom barnehage og skole i forbindelse med skolestart

Skolestart er en ny milepæl for barnet. Samarbeidsmøtet mellom barnehage og skole før skolestart blir da en viktig arena for utveksling av nødvendig informasjon om eleven, slik at skolen gjøres i stand til å gi barnet god oppfølging og tilpasset tilrettelegging. Samarbeidet knyttet til skolestart er en del av arbeidet med å sikre alle barn i Hemnes kommune en best mulig oppvekst.

TID	TILTAK	ANSVAR
Vårhalvåret 2 år før skolestart	Samarbeidsmøte/ansvarsgruppemøte mellom foreldre, koordinerende enhet for barn og unge, styrer og rektor som gjelder barn som trenger omfattende ressurser ved skolestart.	Barnehagestyrer
Oktober	Gjennomgang av klasselistene fra folkeregisteret. Kartlegging av antall femåringer i barnehager som skal begynne på skolen. Samtale mellom rektor og styrer angående ressursbehov for kommende skoleår.	Rektor
Oktober/ februar	Ansvarsgruppemøter for barn under § 5.7.	Barnehagestyrer
Høst/vår	Foreldresamtaler; skjemaet «overgang fra barnehage til skole» fylles ut.	Pedagogisk leder/ barnehagelærer
Februar	Skolen sender ut brev til alle som skal innskriveres i neste års 1.klasse, sammen med "samtykkeskjema" (for skolen).	Rektor
Innen 28.02	Rektor innkaller til møte med barnehagestyrer. På møtet utarbeides en tidsplan for følgende: <ol style="list-style-type: none"> 1. Lærerbesøk i barnehagen 2. Dato for overgangsmøte mai/juni 3. Dato for to skolebesøk Informasjon om denne fremdriften sendes også de barna som ikke går i barnehage. Det gis også generell info om barnegruppen på møtet.	Rektor
Mai/juni	Barna besøker skolen, sammen med ansatte fra barnehagen og skolen. Det skal være minimum to besøk i løpet av våren. Hvis førsteklasselærer er bestemt, skal læreren besøke barnehagen før sommerferien.	Rektor/styrer
Mai/juni	Overgangsmøte mellom barnehagen, skolen, kommunelogoped og helsesykepleier. Eventuelt barnevern. På møtet blir det gitt nødvendig informasjon om hvert enkelt barn	Rektor
Mai/juni	Foreldremøte for kommende 1. klasse	Rektor

Felles ramme for skolebesøkene:

1. To dager, det avsettes minimum 2 timer ved hvert besøk
2. Omvisning i skolebygget (klasserom, toalett m.m.) begge dager.
3. Skolestarterne tar med matpakke begge dager.

7.0 Skole

7.1 Lesing i alle fag

Til hvert fag i Kunnskapsløftet er lesing beskrevet som en grunnleggende ferdighet.

[Grunnleggende ferdigheter fra Udir](#)

7.2 Vurdering

All vurdering som skjer før avslutningen av opplæringen, er underveisvurdering.

Underveisvurdering i fag skal være en integrert del av opplæringen, og skal brukes til å fremme læring, tilpasse opplæringen og øke kompetansen i fag. Underveisvurderingen kan være både muntlig og skriftlig. [Underveisvurdering fra Udir](#)

Alle elever og lærlinger har rett til å få halvårsvurdering. Vurderingen skal sikre at elevene og læringene får informasjon om hva de mestrer etter kompetansemålene i læreplanen og gi veiledning om hvordan de kan utvikle kompetansen videre. [Halvårsvurdering fra Udir](#)

7.3 Oversikt over forventet leseutvikling ([LUS-trappa](#))

Nivå	Mål	Kompetansemål
1. trinn	LUS: forventet nivå 1-9	
2. trinn	LUS: forventet nivå 10-11	Etter 2. trinn
3. trinn	LUS: forventet nivå 12-13	
4. trinn	LUS: forventet nivå 14-15	Etter 4. trinn
5. trinn		
6. trinn		
7. trinn	LUS: forventet nivå 16-18a	Etter 7. trinn
8. trinn		
9. trinn		
10. trinn	LUS: forventet nivå 18b	Etter 10. trinn

7.4 Skrivning og lesing

For å nå kompetansemål og utvikling av leseferdighetene må eleven lese hver dag. Litteraturen er tilpasset elevens nivå og interesser. Det gjennomføres felles lesetid med klassesett av bøker. Skrivning er like viktig. Selv om leseferdigheter og skriveferdigheter er forskjellige, påvirker de hverandre gjensidig.

Tiltak leseforskere er enige om

- Leseopplæring foregår i alle fag og som fag-spesifikk kompetanse.
- Grunnleggende ferdigheter som lesing, skrivning og muntlige ferdigheter ses i sammenheng.
- Motivasjon og leselyst stimuleres i like stor grad som leseferdigheter.
- Leseopplæringen legger vekt på leseforståelse- og opplevelse.

- Barn og unge trener i å forstå et mangfold av tekster og sjangre.
- Nettlesing og kritisk lesing av tekster om samme emne, vektlegges i like stor grad som lesing av skjønnlitteratur eller sakprosa på papir.
- Elevers leseferdigheter og begrepsforståelse sikres med tiltak - også på ungdomstrinnet.
- Strategiske ferdigheter læres og stimuleres for at elever skal utvikle seg til å bli aktive, engasjerte lesere.

Hentet fra [UiO - forskning](#).

7.5 Lese- og læringsstrategier

Jo tidligere elevene lærer å bruke forskjellige lesestrategier, jo bedre sjanse har de til å bli gode lesere. Det ideelle er å starte med dette samtidig med at elevene lærer seg å lese. Skolene jobber med læringsstrategier allerede fra 1. trinn. Planen er veiledende. Forklaringer og tips til metodene under finnes her:

- [Læringsstrategier.no](#)
- [Læringsstrategier i flere fag \(ungdomstrinn\)](#)
- [Strategiar.wordpress.com](#)

STRATEGIER FORDELT PÅ TRINN	1	2	3	4	5	6	7	8 – 10
Førlesing – forkunnskap	X	X	X	X	X	X	X	X
Tankekart	X	X	X	X	X	X	X	X
Å lese tabeller		X	X	X	X	X	X	X
Nøkkelord		X	X	X	X	X	X	X
VØL-skjema				X	X	X	X	X
Bruke ordliste, stikkordsregistrering					X	X	X	X
Finne likheter og ulikheter					X	X	X	X
BISON					X	X	X	X
Vennediagram						X	X	X
Faktanotat						X	X	X
To-kolonne						X	X	X
Læresamtale								X
FOSS								X

7.6 Kartleggingsrutiner og registrering ([Informasjon om Conexus Engage](#))

Skolene i Hemnes har felles rutiner for kartlegging. Resultatene legges inn i [Conexus Engage](#). Historikken og registrerte resultater avdekker eventuelle behov for ekstra oppfølging.

7.7 Kartleggingsprøver for skolene i Hemnes

Kartleggingen bør følge oppdatert og kvalitetssikret læreverk. Det foreligger kommunale lisenser som sikrer opplæring og kartlegging i gjeldende læreplan.

Trinn 1				
NÅR	FAG/AKTIVITET	TYPE TEST	BRUK AV RESULTATER	ANSVARLIG
Høst/vår	Lesing	Kartlegging knyttet til Kunnskapsløftet 2020	Avdekke behov for tilpasset undervisning, og som grunnlag for samtaler med foresatte.	Kontaktlærer/rector Nivå fastsettes i klasseteam, kontaktlærer er ansvarlig for registreringen i Conexus Engage
I løpet av mai	Lesing	Udir kartleggingsprøve		
I løpet av mai	Regning	Udir kartleggingsprøve		
Oktober og juni	Leseutviklingsskjema	LUS		

Trinn 2				
NÅR	FAG/AKTIVITET	TYPE TEST	BRUK AV RESULTATER	ANSVARLIG
Høst/vår	Lesing	Kartlegging knyttet til Kunnskapsløftet 2020	Avdekke behov for tilpasset undervisning, og som grunnlag for samtaler med foresatte.	Kontaktlærer/rector Nivå fastsettes i klasseteam, kontaktlærer er ansvarlig for registreringen i Conexus Engage
Oktober og juni	Leseutviklingsskjema	LUS		

Trinn 3				
NÅR	FAG/AKTIVITET	TYPE TEST	BRUK AV RESULTATER	ANSVARLIG
Høst/vår	Lesing	Kartlegging knyttet til Kunnskapsløftet 2020	Avdekke behov for tilpasset undervisning, og som grunnlag for samtaler med foresatte.	Kontaktlærer/rector Nivå fastsettes i klasseteam, Kontaktlærer er ansvarlig for registreringen i Conexus Engage
I løpet av oktober	Lesing	Udir kartleggingsprøve		
I løpet av oktober	Regning	Udir kartleggingsprøve		
Oktober og juni	Leseutviklingsskjema	LUS		

Trinn 4				
NÅR	FAG/AKTIVITET	TYPE TEST	BRUK AV RESULTATER	ANSVARLIG
Høst/vår	Lesing	Kartlegging knyttet til Kunnskapsløftet 2020	Avdekke behov for tilpasset undervisning, og som	Kontaktlærer/rector Nivå fastsettes i klasseteam,

Oktober og juni	Leseutviklingsskjema	LUS	grunnlag for samtaler med foresatte.	kontaktlærer er ansvarlig for registreringen i Conexus Engage
-----------------	----------------------	-----	--------------------------------------	---

Trinn 5				
NÅR	FAG/AKTIVITET	TYPE TEST	BRUK AV RESULTATER	ANSVARLIG
Høst/vår	Lesing	Kartlegging knyttet til Kunnskapsløftet 2020	Avdekke behov for tilpasset undervisning, og som grunnlag for samtaler med foresatte.	Kontaktlærer/rector Nivå fastsettes i klasseteam, kontaktlærer er ansvarlig for registreringen i Conexus Engage Udir har oversikt over mestrings- beskrivelse av nasjonale prøver: Mestringsbeskrivelse fra Udir
30. september	Engelsk	Nasjonale prøver		
30. september	Lesing	Nasjonale prøver		
30. september	Regning	Nasjonale prøver		
Oktober og juni	Leseutviklingsskjema	LUS		

Trinn 6				
NÅR	FAG/AKTIVITET	TYPE TEST	BRUK AV RESULTATER	ANSVARLIG
Høst/vår	Lesing	Kartlegging knyttet til Kunnskapsløftet 2020	Avdekke behov for tilpasset undervisning, og som grunnlag for samtaler med foresatte.	Kontaktlærer/rector Nivå fastsettes i klasseteam, kontaktlærer er ansvarlig for registreringen i Conexus Engage
Høst/vår	Leseutviklingsskjema	LUS		

Trinn 7				
NÅR	FAG/AKTIVITET	TYPE TEST	BRUK AV RESULTATER	ANSVARLIG
Høst/vår	Lesing	Kartlegging knyttet til Kunnskapsløftet 2020	Avdekke behov for tilpasset undervisning, og som grunnlag for samtaler med foresatte.	Kontaktlærer/rector Nivå fastsettes i klasseteam, kontaktlærer er ansvarlig for registreringen i Conexus Engage
Oktober og juni	Leseutviklingsskjema	LUS		

Trinn 8				
NÅR	FAG/AKTIVITET	TYPE TEST	BRUK AV RESULTATER	ANSVARLIG
30. september	Lesing	Nasjonal prøve	Avdekke behov for tilpasset undervisning, og som grunnlag for samtaler med foresatte.	Kontaktlærer/rektor Nivå fastsettes i klasseteam, kontaktlærer er ansvarlig for registreringen i Conexus Engage Udir har oversikt over mestringsbeskrivelse av nasjonale prøver: Mestringsbeskrivelse fra Udir
30. september	Regning	Nasjonal prøve		
30. september	Engelsk	Nasjonal prøve		
Oktober og juni	Leseutviklingsskjema	LUS		

Trinn 9				
NÅR	FAG/AKTIVITET	TYPE TEST	BRUK AV RESULTATER	ANSVARLIG
30. september	Lesing	Nasjonal prøve	Avdekke behov for tilpasset undervisning, og som grunnlag for samtaler med foresatte.	Kontaktlærer/rektor Nivå fastsettes i klasseteam, kontaktlærer er ansvarlig for registreringen i Conexus Engage. Udir har oversikt over mestringsbeskrivelse av nasjonale prøver: Mestringsbeskrivelse fra Udir
30. september	Regning	Nasjonal prøve		
Oktober og juni	Leseutviklingsskjema	Nasjonal prøve		

Trinn 10				
NÅR	FAG/AKTIVITET	TYPE TEST	BRUK AV RESULTATER	ANSVARLIG
Oktober og juni	Leseutviklingsskjema	LUS	Måle leseutvikling.	Nivå fastsettes i klasseteam. Kontaktlærer er ansvarlig for registreringen i Conexus Engage.

7.8 Andre aktuelle kartleggingsprøver av lese- og skriveferdigheter

Språk 6-16

Testmaterieill for enkeltelever. Språk 6-16 er en screeningtest av språkvansker, for barn og unge mellom 6 og 16 år.

Literates

Minst én på hver skole skal ha sertifiseringskurs i "Literates". Denne testen avdekker lese- og skrivevansker/dysleksi hos eleven. Den kan benyttes fra 1. til 10. klasse.

Carlsten

Leseprøven kan brukes som et supplement, da den sier noe om lesehastighet og litt om leseforståelse, men blir ikke obligatorisk for alle.

7.9 Ansvar og oppfølging etter kartlegging

Hver enkelt skole setter egne rutiner for oppfølging, tiltak, og hvordan de iverksettes og hvordan de dokumenteres.

Foreldrene får god og grundig informasjon om skolens kartleggingsrutiner; hva som kartlegges, når og hvorfor. De får tilbakemelding om resultatene med konkret informasjon om eget barn, og barnets ferdighetsnivå sammenlignet med resten av klassen og «landsnormen». I samtaler med elev og foresatte er det viktig at det ikke bare fokuseres på eventuelle problemområder. Det har stor betydning å gi tilbakemeldinger både om elevenes sterke sider og mestringsområder.

Læreren gjennomgår systematisk kartlegging, følger det enkelte barns lese- og skriveutvikling og får nyttig oversikt over egen klasse. Kartleggingen vil synliggjøre hvilke områder som bør vektlegges videre i undervisningen. Resultater skal legges inn i Conexus Engage, og brukes som utgangspunkt for utviklingssamtaler. Ved bekymring gir lærer beskjed til rektor. Tiltak drøftes, iverksettes og dokumenteres.

Rektor har ansvar for at skolen følger rutinene for kartlegging og registrering i Conexus Engage. Etter kartleggingen drøfter ledelsen resultatene med lærerne, og vurderer hva skolen må gjøre, og iverksetter nødvendige tiltak for å forbedre leseferdighetene, jmfør paragraf 1-4 i Opplæringsloven: tidlig innsats på 1.-4. trinn. [Lovdata, §1-4](#)

Skoleeier utarbeider rutiner for kommunal oppfølging av den obligatoriske kartleggingen. Etter innspill fra skolene planlegger og gjennomfører skoleeier nødvendige kurs og kompetanseheving for lærere.

TPO teamene (tilpasset opplæringssteam) ved skolene følger opp både elever og faglærere når det gjelder kartlegging, tiltak og oppfølging av de elevene som trenger det.

7.10 Egnede hjelpemidler og tiltak etter kartlegging

Lesesenteret har gratis ressurser som lærere kan benytte for å følge opp elevene som trenger ekstra hjelp og støtte med lesingen i 1. -3. klasse. [Verktøy og hjelpemidler etter kartlegging](#)

[CD-ORD](#) støtter barn, unge og voksne med dysleksi eller andre lese- og skriveutfordringer med å lese, skrive og lære. Last ned og logg på med FEIDE.

[Relemo](#) er et nettbasert program for lesetrening, som bidrar til økt lesehastighet, nøyaktighet og leseforståelse. Programmet bygger på metoden repetert lesing, som gjennom nasjonal og internasjonal forskning har dokumentert god effekt.

[Språkløyper](#) fra lesesenteret i Stavanger.

7.11 Rutiner ved skifte av skole/trinn kontaktlærer

Det er utarbeidet rutiner som sikrer en best mulig overgang mellom trinn, skoler, og ved skifte av kontaktlærer.

TID	TILTAK	ANSVAR
Høst	Utviklingssamtale høst: Foreldrene godkjenner at informasjon overføres mellom skolene.	Rektor på skolene og kontaktlærer
November	Sentralskolene kontakter barneskolene for gjennomgang av elever med behov for § 1.2 eller § 5.1 i Opplæringsloven .	Rektor på sentralskolene
Vinter/vår	Sentralskolene kontakter barneskolene for å avtale besøksplan for elevene som skal over på sentralskolene.	Rektor på sentralskolene
Juni	Tid settes av til overføringsmøter mellom trinnlærere og skifte av kontaktlærere! Ved skifte av kontaktlærer sjekkes Conexus Engage for elever som trenger ekstra oppfølging. Se elevmappen med fokus på: <ul style="list-style-type: none"> • Siste kartleggingsprøver; de som er over kritisk grense=ok. • De som er i faresonen: Hva må gjøres? • De med lese- og skrivevansker; hva er gjort- og hvordan arbeides det videre? • Elever med tilpasset opplæring § 1.2 og spesialundervisning § 5.1. • Sakkyndig vurdering, IOP og siste halvårsrapport gjennomgås. 	Rektor Rektor og kontaktlærer

8.0 Ressurser/Lenker

- [Skrijving i begynneropplæringen - en praktisk innføring](#)
- [Undervisningsopplegg fra Lesesenteret](#)
- [Liv Stuestøl -Jeg kan jo lese!](#)
- [Skrijving i begynneropplæringa - La elevene skrive fra skolestart \(YouTube\)](#)
- [Opplæringsloven](#)
- [Skrivesenteret](#)
- [Lesesenteret](#)

9.0 Kilder

Hemnes kommune: «*Leselyst i Hemnes*» (2008 og 2016)

Hemnes kommune: Kommuneplanens samfunnsdel

Hemnes kommune: Kommunedelplan for barn og unge

Hemnes kommune: «Læringslyst og kvalitet 2014 – 2022»

Hagtvet (2002): Tidlige forløpere til lesevansker

[Nordisk tidsskrift for spesialpedagogikk](#)

Birgita Allgard, Margret Rudqvist og Bo Sundblad (2009): *Den nye LUS-boken*. Cappelen akademiske forlag

22. august 2016 Astrid Roe (2008): *Lesedidaktikk etter den første leseopplæringen*.

[Digital lesing](#)

VEDLEGG

LUS – beskrivelse av alle nivåer

1. Leser og skriver navnet sitt

Ofte er barnas eget navn deres første møte med skriftspråket. De kjenner igjen ordbildet eller forbokstaven i navnet sitt, og forstår at det representerer dem selv. De «tegner» navnet sitt, ofte uten begrep om bokstaver eller leseretning. Men barna vet at det de tegner betyr dem selv, uavhengig av staving og om de har skrevet navnet forlengs eller baklengs.

2. Kjenner igjen leseretningen

Barnet vet at en leser fra venstre mot høyre og ovenfra og nedover, og hvordan en går fra en linje til den neste. Et barn som blir lest for, kan observere hvilken vei man blir. Hvis fingeren følger ordene, får barnet hjelp til å forstå hvordan teksten er organisert. Når barna leker at de leser, kan de herme finger-bevegelsen riktig, og bli riktig vei. Tospråklige barn må ofte forholde seg til ulike leseretninger i språkene, uten at det er noe stort problem.

3. Skjøpper at det som er skrevet kan sies

Barna har oppdaget at den som leser for dem, sier akkurat det som er skrevet – de skjønner at budskapet ligger der fast. Denne forståelsen gjør at de gjerne spør hva det står, når de ser skilt og oppslag. De viser også forståelse for systemet ved å leke at de kan selv, de lekeskriver og lekeleser. De kan gjerne huske utenat det meste av teksten i en bok de har hørt ofte, og med støtte i bildene kan de gjengi teksten på riktig sted, selv om de ikke kan lese ordbildene eller bokstavene.

4. Kjenner igjen ordbilder

Barna er omgitt av skriftlig kommunikasjon. Hverdagen er full av reklamer, plakater og skilt. Bøkene som blir lest for dem, er kanskje fulle av ordbilder. Hyppighet og gjentakelser gjør at barna lærer seg ordbilder for det som interesserer dem (is, LEGO, politi – hva de biter seg merke i kan være individuelt). Kanskje spiller de med ordkort og lærer ordbilder der.

Å kjenne igjen enkeltstående ordbilder er likevel ikke tilstrekkelig for å være på LUS 4. Barnet er der først når det kjenner igjen «sine» ordbilder i sammenhengende tekster, og kan finne ordbildet og si at «Der står det POLITI».

5. Skjøpper nye ord ut fra kjente ord

Barnet bruker sine kjente ordbilder, iLLUstrasjoner og sin forkunnskap til teksten til å lære seg nye ordbilder. Det bruker sin logiske evne ved å ta utgangspunkt i ordbilder det kan, finne informasjon i iLLUstrasjonen og høre på ordlyden i setningen. Plutselig kan barnet komme til å sette fingeren på riktig ordbilde, og spørre om det her står «ball». Kanskje det ikke en gang spør, det bare vet. Å se likheter mellom kjente ordbilder hjelper barnet til å forstå koplingen mellom lyd og den enkelte bokstav, og forbereder neste nivå.

6. Bruker enkeltbokstaver for å kjenne igjen ordet

Barna har oppdaget sammenhengen mellom den enkelte bokstav og en bestemt lyd. De bruker stadig forkunnskap, iLLUStrasjoner og ordbilder for å forstå teksten, men i tillegg kan de støtte seg på informasjon fra enkelte bokstaver. Dermed vil de kunne rette seg selv, om det i teksten står et annet ord enn det de gjettet når de så bildet. En elev som kjenner bokstaven P, kan finne ut at det under bildet av katten ikke står «Katt», slik han først foreslo, det står «Pus».

7. Bruker bokstavene effektivt for å lese

Lesingen er stadig avhengig av forforståelse og iLLUStrasjoner, men lydering av bokstaver inngår nå som en effektiv strategi. Når tidligere strategier (iLLUStrasjoner og ordbilder, bruk av enkeltbokstaver) ikke strekker til, lyderer barnet opp til 3 eller 4 bokstaver etter hverandre. Det er strevsomt, men interessant å bruke bokstavene. Ofte lyderer barnet starten av ordet, og bruker iLLUStrasjonen for å komme frem til hvilket ord det dreier seg om. Altså lyderer de det de må, men ikke mer. Ordbilder, iLLUStrasjoner og forforståelse er fortsatt viktige lesestrategier.

8. Kan erstatte tale/lytte med lese/skrive

På LUS 8 kan barna bruke sin bokstavkompetanse til spontant å skrive egne budskap, for eksempel lapper, tekster til tegninger, små beskjeder. Barna skriver fordi de selv har lyst, ikke fordi læreren styrer situasjonen. LUS 8 beskriver altså ikke at lesekompetansen er høyere enn LUS 7, men at leseferdigheter og skriveferdigheter kan kombineres og brukes i praktiske situasjoner. Mange barn skriver før de leser. For å være på LUS 8 må de også kunne lese tilsvarende tekster.

9. Lyderer for å lese ukjente ord – forventet LUS-nivå i første klasse

Barna kan nå lydere godt nok til å lese ukjente tekster, så lenge konteksten er kjent. De er ikke lenger avhengige av forforståelse til boken, men kan selv finne/få en bildebok med et par tekstlinjer på siden og lese den på egen hånd. Nå blir barna ofte svært bokstavfokusert, og lydering dominerer over andre lesestrategier. Også kjente ordbilder blir ofte lydert. Noen barn kan se ut til å hekte seg sånn opp i nøyaktig lydering at de må minnes på at det er greit å lese ordbilder også.

10. Veksler mellom ulike strategier for funksjonell lesing

Barna bruker ulike strategier for lesing og velger strategi ut fra hva som er mest hensiktsmessig. Kjente ordbilder blir lest som ordbilder, ukjente ord lyderes etter behov. iLLUStrasjonene finnes og brukes iblant for å forstå innholdet. På nivå 10 leser barna fortsatt bildebøker der innholdet også kommuniseres i iLLUStrasjonene, men teksten betyr mest. Lesingen blir stadig mer flytende, og barna veksler naturlig mellom ulike lesestrategier.

11. Leser stotrende, strever seg frem i teksten – forventet LUS-nivå i andre klasse

Barna har tilegnet seg de grunnleggende lesestrategiene, og bruker dem etter behov. De kan lese mer krevende bøker, med mindre bildestøtte. Bildene er frittstående iLLUstrasjoner. Nå må barna ta til seg informasjon som bare formidles skriftlig, siden bildene ikke lenger forbereder leseren på alt teksten forteller. Det å ta inn hele innholdet uten at en iLLUstrasjon har satt dem på sporet, er en krevende utfordring. Tekstene byr på mye mer motstand enn før. Lesingen blir ofte langsom og stakkato, fordi elevene må konsentrere seg om meningen i hvert enkelt ord. Dette setter grenser for hvor omfattende tekster elevene kan klare å ta til seg. Bøkene er ofte sammenhengende historier, uten kapitler.

12. Leser 3-4 ord fra egen erfaringsbakgrunn før de står fast

Barna har trening i å hente ut informasjon uten bildestøtte, og behøver ikke lenger konsentrere seg så mye om det enkelte ord, men kan lese grupper av ord sammenhengende. Det kan gjerne være mer enn 3 – 4 ord, men lesingen er preget av hyppige, små pauser. Når det kommer en liten stopp, er det fordi eleven må ta inn innholdet eller trenger å lydere et ord. Høytlesing er fortsatt den leseformen som fungerer best. For den som ikke selv ser teksten, kan det gjerne være slitsomt å følge med på det eleven leser. Leseferdighetene er nå gode nok til at barnet kan klare mer omfattende tekster, dvs. enkle kapittelbøker.

13. Leser nesten flytende, står fast i blant -forventet LUS-nivå i tredje klasse

Elevene leser stille og bruker lesestrategiene funksjonelt. Avkodingen krever fortsatt mye energi, og eleven må innimellom stoppe opp for å lydere, lese om igjen, eller tenke gjennom innholdet. Selv om elevene leser stille, kan de forme ordene med leppene, eller la fingeren følge teksten. Enkle bøker der bare teksten fører handlingen fremover, med korte kapitler, luftig skrift og spredte iLLUstrasjoner passer som lesestoff.

Elevene er på god vei til flytende lesing. Når de leser høyt, har andre glede av å høre på. Men øyet tar ikke inn særlig mye av teksten før ordene kommer ut av munnen, 13-leserne leser gjerne siste ord på siden før de blar om. Hvis intonasjonen er flat og monoton, tegnsetting ignoreres etc. kan det være et tegn på at teksten er for vanskelig. Da har eleven kanskje tekniske ferdigheter til å avkode ordene, og bruker opp all energien på det, mens forståelsen mangler.

På nivå 13 kan elevene fortelle om enkeltheter i teksten de blir spurt om, men det er vanskelig for dem å gi et referat av et lengre handlingsforløp. 13-leserne er der de er i teksten, uten det overblikket som trengs for å sammenfatte og komprimere. Mengdetrening er viktig, og etter hvert vil eleven klare å gjenfortelle mer fra bøkene. Neste lesenivå (LUS 15) er ikke nådd før eleven forlater lettlestbøkene og går over til ordinære kapittelbøker for barn.

14. Søkeleser, finner svar på faktaspørsmål

Elever som leser nesten flytende (LUS 13) vil etter hvert lære seg ulike måter å forholde seg til løpende (sammenhengende) tekst på. De kan lese med full oppmerksomhet, eller de kan la øynene løpe over teksten uten å ta til seg hele innholdet, før de kommer til det de er interesserte i å lese. På den måten kan de raskere finne frem til enkeltopplysninger, for eksempel svar på spørsmål læreren har stilt. Søkelesing er nyttig i arbeidssituasjoner elevene møter på skolen, elevene finner raskere frem til svar på spørsmål og oppgaver. Er oppgaver og tekster for krevende, vil 13-lesernes besvarelser gjerne være preget av klipp-og-lim, dvs. de henter ut mer eller mindre tilfeldige opplysninger som ser ut til å passe tematisk med spørsmålet. Elevenes lesekvalitet er for dårlig til å gi dem oversikt og helhets-perspektiv, men gode søkelesingsferdigheter kan hjelpe dem til å løse ulike oppgaver, i det minste på en overflattisk måte. Elevene kan dermed gi et falskt inntrykk av å henge med i opplæringsarbeidet, selv om lesekvaliteten deres ikke er god nok til å håndtere de leseutfordringene de får fra 5. trinn og videre i skoleløpet.

Elever som har lært seg å søkelese, vil utvikle sin ferdighet videre til å kunne skumlese, dvs. skaffe seg oversikt over innholdet i nye tekster uten å lese dem grundig.

15. Leser flytende, foretrekker stillelesing, kapittelbøker – forventet LUS-nivå i fjerde klasse

Stillelesing er nå den naturlige leseformen, og leseprosessen flyter uten avbrudd og pauser. Begrepet «flytende lesing» refererer altså ikke til høytlesing, men til at leseforståelsen ikke forstyrres av avkodingsproblematikk. Om elevene underveis i sin (stille)lesing må korrigere feillesing, fører ikke det til brudd i forståelsen.

Stillelesing går raskere enn høytlesing. Kvaliteten på høytlesingen kan forringes av for høyt tempo, stammeproblematikk eller lignende uten at det betyr manglende flyt i leseprosessen når elevene leser stille. At elevene likevel er på LUS 15 viser seg i hvilken type bøker de velger, hvor utholdende de er i lesingen, og i hvordan de refererer det de har lest.

Siden den tekniske leseprosessen er automatisert, blir ikke elevene lenger så slitne av å lese. De kan derfor lese mer omfangsrrike tekster og fokusere fullstendig på innholdet. De bearbeider innholdet uten pauser etter hvert som de leser, og får driv og sammenheng i lesingen. Elever på LUS 15 har lagt lettlestbøkene bak seg og leser ordinære kapittelbøker for barn med mer omfattende tekst, mindre skriftstørrelse og få eller ingen bilder. Slike bøker har enkel struktur og klar kronologi, klart tegnet persongalleri og enkle relasjoner mellom de ulike karakterene. Om bøkene er for kompliserte, kan en 15-leser ofte hente ut det forståelige, og overse resten.

Elever på LUS 15 kan selvstendig gjenfortelle det de har lest, og læreren må stille åpne spørsmål som gir rom for at de får formidlet sin egen leseopplevelse. De gjenforteller svært episodisk, likt og ulikt på detaljnivå. De har en konkret, ikke en analytisk, tilnærming til det de leser, de fortaper seg i enkeltheter og har ikke utviklet evne til å se de store linjer. Derfor

kan de ikke opp-summere lange linjer i få ord. De trekker heller ikke paralleller til andre bøker, men vandrer inn i den boka de snakker om og forteller innenifra.

16. Kan følge skriftlige instruksjoner

I et samfunn fullt av skjemaer og bruksanvisninger er det å kunne lese seg til hvordan en skal utføre forskjellige handlinger nødvendig for alle. Elevene møter stadig skriftlige instruksjoner, og blir satt til oppgaveløsning av ulikt slag. Å ha nådd LUS 16 vil si å være i stand til å utføre nye arbeidsoppgaver i en velkjent sammenheng, som det å kunne lese og forstå elementene i en tekstoppgave i matematikk, gjennomføre et nytt forsøk i naturfag eller lage mat etter en oppskrift i mat og helse. Forforståelse i fagområdet er en forutsetning, men den nye oppgaven vil likevel innebære at elevene må holde rede på mange løse tråder, og kombinere dem på riktig måte, uten å miste oversikten.

Fra de laveste trinnene arbeider elever med skriftlige instruksjoner, men disse gir enkel informasjon og presenterer et ledd om gangen. På LUS 16 kan elevene mestre instruksjoner som inneholder flere elementer, som må samordnes for å få overblikk over oppgaven og komme i gang med arbeidet.

Hensynet til elevenes lesekvalitet må spille inn når læreren vurderer hvilken hjelp elevene skal få for å forstå skriftlige oppgaver. Elever som har leseferdigheter til det, bør oppmuntres til selvstendig arbeid, ikke til å overlate jobben til læreren. En elev som ikke har nådd LUS 16, har behov for støtte og systematisk trening.

17. Leser løpende tekst (TV-teksting)

Elevene får med seg innholdet i teksten, også når de ikke kan gå tilbake og kontrollere. Mange elever opplever selv at de mestrer lesing av bevegelig tekst tidlig, fordi de fint klarer å få med seg innholdet i det de velger å se. Men mye informasjon kommer fra bildene. I tillegg har elevene ofte mye forkunnskap om personer, miljø og intriger fra tidligere episoder av samme serie. For å være på LUS 17, må eleven kunne ta til seg innholdet også i fagprogram, der mye forklarende informasjon ligger i teksten.

LUS 17 beskriver en lesefunksjon, lesingen er funksjonell i forhold til den situasjonen eleven oppsøker på kino eller foran tv. LUS angir ikke lesehastighet i forhold til hvor mange ord i minuttet eleven da må lese, men fokuserer på i hvilken grad eleven klarer å få med seg innholdet i programmet.

Om tekstede filmer inngår i skolearbeidet, har læreren mulighet for selv å observere elevenes mestring i forhold til LUS 17. For øvrig vil samtale med elever og foresatte gi noe informasjon, men jo eldre elevene er, jo vanskeligere vil det være for dem å sette ord på eventuell manglende kompetanse. Å ikke kunne følge med på t|v oppleves som et sosialt nederlag. Læreren bør ikke arrangere spesielle situasjoner for å finne ut hva elevene mestrer i forhold til LUS 17, men være oppmerksom når skolearbeidet legger opp til situasjoner der

lesing av undertekster er en forut-setning. Om læreren ønsker å vise en tekstet film, er det hensiktsmessig å vurdere om noen av elevene vil kunne falle ut på grunn av manglende lesekompetanse, og planlegge hvordan disse elevene kan få forforståelse til innholdet og eventuell drahjelp underveis.

18 A. Leser bøker lett der handlingen føres ukomplisert videre (bokslukere) – forventet LUS-nivå i syvende klasse

Ved inngangen til 18 A opplever mange elever stor glede ved lesingen, og leser mye, bøker som byr på underholdning, handling og spenning. Elevene genererer forståelse underveis og tar den med til neste bok i serien, slik at terskelen for å gå løs på en ny bok blir lav. Ofte velger de en bestemt sjanger og leser alt som er å finne her, f. eks. hestebøker eller fantasy litteratur. Elever som kommer tidlig i 18A, blir der lenge. 18A – leseren kan utvikle seg fra barne- og ungdomsbøker til å lese enkel litteratur for voksne.

18 A-leseren leser på overflaten, selv om bøkene har dypere lag. Også når romanene skildrer miljø, samfunn og personenes psykologiske utvikling, leser 18 A-leseren for å finne ut hva som skjer, og tar lett på passasjer av mer stillestående karakter. Mange utvikler ikke sine leseferdigheter forbi 18 A, og også de som har gjort det, hviler seg innimellom med litteratur som kan leses med et rent handlingsfokus og ikke krever selvstendig refleksjon. Bestselgerne kan ofte leses på den måten.

18 A-lesernes evne til å generere erfaring underveis i lesingen gjør at de ser den røde tråden i handlingen. De leser analytisk, skiller mellom sentrale linjer og perifere detaljer, og beholder overblikket over handlingen. Når de får fortelle fra boka, gir de gjerne et sammendrag av sentrale trekk, og kan referere til og sammenlikne med andre bøker de har lest. Dette viser en annen kompetanse enn 15-leserens episodiske og tilfeldige referat.

Elever i 18 A har bred leseerfaring og mange skriftspråklige forbilder. Dette kommer til syne i deres egne tekster, som blir mer planlagt og mer litterært utformet enn før. Elevene begynner selv å bli skriftspråklige. Når de skriver, hermer de etter sine litterære forbilder, både i valg av struktur og ved bruk av bilder i språket.

Når elevene har etablert seg på 18A, kan det være at deres store leseiver avtar. Det betyr ikke at de ikke lenger er på 18A. Leseferdigheten de har oppnådd, går ikke over, selv om de etter hvert bruker mindre av fritiden på å lese.

18 B. Ungdomsbøker – forventet LUS-nivå i tiende klasse

Elever på 18 B har forventninger til dypere lag i bøkene. Å lese for å finne ut hva som skjer og hvordan det hele slutter, blir utilfredsstillende. 18 B-leserne leser med mer ettertenksomhet, de tar til seg person- og miljøskildringer og følger med på personenes utvikling og emosjonelle opplevelser. En 18 B-leser registrerer ikke bare hva som skjer, men reflekterer rundt hvorfor det skjer eller hva alternativet kunne vært, og drar paralleller til sitt eget liv. Til

forskjell fra 18 A-leseren vil 18 B-leseren sannsynligvis ikke hoppe over lange skildringer av miljø eller personer, men lese dem med interesse, reflektere over dem, og dra slutninger eller spontant sammenlikne med egne erfaringer eller annen litteratur. 18 B-leseren er heller ikke avhengig av et kronologisk handlingsforløp, men kan håndtere omsnudd kronologi og parallelle løp i fortellingen. Hva elevene er opptatte av når de forteller om boka, kan vise at de har byttet ut 18 A-leserens handlingsfokus til fordel for refleksjon rundt det som ligger under overflaten.

Ikke alle bøker skrevet for aldersgruppen 13-16 år gir rom for den typen ettertenksom lesing 18 B beskriver. Mange av disse bøkene er skrevet med det for øye å tilfredsstille leselystne 18 A-leseres lesetrang. Men for målgruppen 13-16 år skrives også litteratur om unge menneskers søken på identitet, deres erfaringer, der deres utvikling og problemer blir skildret og diskutert, for at leseren kan reflektere over dem. Disse bøkene kan være interessante for en 18 B-leser, som selvsagt også vil ha glede av en mengde bøker skrevet for voksne lesere.

Erfaringer viser at 18 B-lesernes egne tekster bærer preg av deres evne til refleksjon. Elevene mestrer nå mange ulike sjangre, og bruker bevisst de virkemidlene som hører til. Elever som er nådd så langt i sin skriftspråklighet, mestrer vanligvis godt utfordringene de møter ved avgangseksamen i norsk, der både deres lesekvalitet og evne til refleksjon blir utfordret.

18C. Voksenbøker, tema og symbolikk

Elever på 18 C kan velge svært krevende tekster, som forutsetter at leseren selv kan reflektere, fortolke og finne skjulte budskap. De kan finne fram til underliggende tema, forstå og tolke symboler og underliggende dimensjoner, analysere komposisjon og uttrykksform. 18 C-leseren kan selv trenge inn i krevende tekster, foreta selvstendige analyser av bokas personer, forklare symbolbruk og beskrive tekstens oppbygning. Erfaringer fra arbeidet med LUS tilsier at det er uhyre sjelden elever i grunnskolen blir vurdert til å ha nådd 18 C.

19. Overblikk

Nivå 19 forutsetter at eleven har nådd 18 C. Etter å ha fordypet seg i en omfangsrik tekst, vil leseren senere raskt kunne kalle fram tekstens innhold og struktur ut fra noen få sentrale opplysninger. Man trenger ikke så mange notater eller understrekninger for å kunne gjenkalle hele leseopplevelsen. Stikkord fungerer som utløsere for helheten. Før eksamen kan 19-leseren bruke noen få sitater for å repetere og reflektere over et større verk, uten å måtte lese selve verket om igjen.

L. Litterat lesing

Med litterat lesing menes en lesing som forutsetter abstrakt og hypotetisk tenking. Det innebærer at leseren kan forstå prinsipper som ikke motsvares av en ordrett formulering i teksten, og også forstår hypotetiske resonnementer, det vil si kan trekke slutninger om

fenomener utenfor sin egen konkrete erfaringsverden. Den litterære lesingen åpner for at en på egen hånd kan trenge inn i og få utbytte av sakprosa og skjønnlitterære tekster innenfor ulike sjangre, og suksessivt forstå betydningen av metaforer og finne nye dimensjoner på ulike nivåer»